

Sygn. akt III AUa 521/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 marca 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Anna Polak (spr.)
Sędziowie:	SSA Romana Mrotek SSO del. Aleksandra Mitros
Protokolant:	St. sekr. sąd. Katarzyna Kaźmierczak

po rozpoznaniu w dniu 10 marca 2016 r. w Szczecinie

sprawy T. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 20 marca 2015 r. sygn. akt VII U 411/14

1. zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie,
2. odstępuje od obciążenia ubezpieczonego T. M. kosztami zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt **III AUa 521/15**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 11 grudnia 2013 roku, Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., po rozpatrzeniu wniosku T. M., w sprawie umorzenia należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu rentowego, określonych decyzją windykacyjną z 24 lipca 2013 roku za okres od 1 czerwca 2012 roku do 2 lipca 2012 roku odmówił odstąpienia od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu rentowego w łącznej kwocie 1176,32 zł, na którą składa się należność główna w wysokości 1167,52 zł oraz koszty upomnienia 8,80 zł. W uzasadnieniu decyzji organ rentowy wskazał, że ubezpieczony został zobowiązany do uregulowania zadłużenia z tytułu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu rentowego, określonych decyzją windykacyjną z 24 lipca 2013 roku za okres od 1 czerwca do 2 lipca 2012 roku. Dłużnik jest zatrudniony na umowę o pracę w Agencji Ochrony (...) B. L. w B.. Na podstawie raportów (...) za okres od sierpnia do października 2013 roku średniomiesięczne wynagrodzenie

wyniosło 1713,70 zł brutto. Za październik 2013 roku wynagrodzenie wyniosło 2000,38 zł brutto, tj. 1459,77 zł netto. Wnioskodawca oświadczył w kwestionariuszu, że prowadzi gospodarstwo domowe z bezrobotną małżonką, posiada samochód (...) z 1992 roku. Wartość pojazdu wyniosła 1590 zł brutto. Zobowiązany wskazał, że posiada lekki stopień niepełnosprawności. Posiada także zobowiązania w (...) 350 zł miesięcznie, (...) 560 zł miesięcznie, B. w kwocie 50 zł, PUP 70 zł miesięcznie. Dłużnik przedłożył dokumenty potwierdzające spłatę zobowiązań. Oświadczył, że posiada dom o wartości 200.000 zł oraz działkę o wartości 40.000 zł. Zakład powołując się na art. 84 ust. 8 ustawy z 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych wskazał, że nie kwestionuje trudnej sytuacji dłużnika jednak jego obecna sytuacja nie ma charakteru trwałego, może ulec zmianie i poprawie. Pozostaje on w aktywności zawodowej, nie jest niezdolny do pracy. Brak było zatem podstaw do przyjęcia, że obecna sytuacja materialna ma charakter trwały i nieodwracalny. Podkreślając wyjątkowy charakter odstąpienia od żądania zwrotu należności, organ rentowy podkreślił, że skoro dłużnik przedłożył dokumenty potwierdzające spłatę zobowiązań z tytułu zaciągniętych kredytów, posiada on środki finansowe - choćby minimalne - na regulowanie zadłużenia z tytułu nienależnie pobranego świadczenia rentowego. Podkreślił, że nie można dopuścić do rezygnacji z dochodzenia należności publicznoprawnej podczas gdy dobrowolnie regulowane są zobowiązania względem innych podmiotów.

W odwołaniu od powyższej decyzji T. M. wniósł o zaniechanie żądania zwrotu należnych kwot. Wskazał, że obecnie nie ma pieniędzy, a ZUS nie żądał zwrotu świadczenia w czasie pobierania renty, mimo że wiedział, iż ubezpieczony dodatkowo pracował. We wrześniu 2013 roku organ rentowy odmówił ubezpieczonemu dalszego prawa do renty, a obecnie jest on na zwolnieniu lekarskim, po operacji kolana i wie już, że po powrocie zostanie zwolniony z pracy. Obecnie otrzymuje 1040 zł chorobowego, a co miesiąc spłaca po 1030 zł i nie ma nawet na lekarstwa. Nie ma zatem możliwości zwrotu żądanej kwoty.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wskazał, że nie kwestionuje trudnej sytuacji dłużnika, jednakże w każdej chwili może ona ulec poprawie. Ubezpieczony posiada majątek, pozostaje w stosunku pracy i na bieżąco dobrowolnie reguluje zobowiązania wobec innych podmiotów.

Wyrokiem z dnia 20 marca 2015 roku Sąd Okręgowy w Szczecinie w punkcie pierwszym zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że zobowiązał organ rentowy do odstąpienia od żądania zwrotu 50% kwoty świadczeń określonych zaskarżoną decyzją, w drugim punkcie oddalił odwołanie w pozostałym zakresie, a w trzecim odstąpił od obciążania ubezpieczonego kosztami procesu.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych.

Decyzją z 2 września 2011 roku organ rentowy przyznał T. M. prawo do świadczenia rehabilitacyjnego za okres od 9 lipca 2011 roku do 6 października 2011 roku w wysokości 90% podstawy wymiaru.

Na wniosek ubezpieczonego z 21 września 2011 roku organ rentowy odmówił ubezpieczonemu prawa do świadczenia rehabilitacyjnego decyzją z 20 grudnia 2011 roku.

W dniu 14 czerwca 2012 roku T. M. złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddziale w S. wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy.

Decyzją z dnia 13 września 2012 roku otrzymał, poczynawszy od 1 czerwca 2012 roku prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy na okres do 31 sierpnia 2013 roku. Jej wysokość wynosiła 926,53 zł netto.

Wyrokiem Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z dnia 14 sierpnia 2012 roku zmieniono zaskarżoną przez ubezpieczonego decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z dnia 20 grudnia 2011 roku znak (...) i przyznano T. M. prawo do świadczenia rehabilitacyjnego na okres dalszych dziewięciu miesięcy poczynając od 7 października

2011 roku.

Pismem z 18 października 2012 roku organ rentowy poinformował ubezpieczonego, że 19 października 2012 roku dokona wypłaty przyznanego wyrokiem Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie (IX U 81/12) świadczenia rehabilitacyjnego za okres od 7 października 2011 roku do 2 lipca 2012 roku. Ze świadczenia tego zostanie potrącony na konto (...) w G., nadpłacony zasiłek dla bezrobotnych w kwocie 6026,80 zł za okres od 16 listopada 2011 roku do 2 lipca 2012 roku.

Decyzją z dnia 24 lipca 2013 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. zobowiązał ubezpieczonego T. M. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 czerwca 2012 roku do 2 lipca 2012 roku w kwocie 1167,52 zł. Wskazał przy tym, że ubezpieczony pobrał ww. świadczenie z tytułu renty nienależnie, ponieważ nabył - zgodnie z wyrokiem sądu z dnia 14 sierpnia

2012 roku prawo do świadczenia rehabilitacyjnego.

Decyzją z dnia 25 września 2013 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. odmówił T. M. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Wyrokiem Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 22 września 2014 roku odwołanie ubezpieczonego od ww. decyzji zostało prawomocnie oddalone.

W okresie otrzymywania renty z tytułu niezdolności do pracy ubezpieczony zatrudniony był w charakterze ochroniarza w Agencji Ochrony - Przedsiębiorstwie Handlowo-Usługowym (...) L. B. w B. i otrzymywał wynagrodzenie w kwocie od 1713,70 zł brutto (od sierpnia do października 2013 roku) oraz 2000,38 zł brutto (1474,06 zł netto) w listopadzie 2013 roku. Pracę tą wykonywał do marca 2014 roku, przy czym przez ostatnie pół roku zatrudnienia przebywał na zwolnieniu chorobowym.

Na mocy decyzji (...) w G. kwota nienależnie pobranego przez ubezpieczonego zasiłku dla bezrobotnych w wysokości 1446,90 zł została rozłożona na raty po 70 zł miesięcznie płatne do listopada 2014 roku.

Na rzecz (...) w W., reprezentowanego przez (...). we W., T. M.:

- na podstawie ugody zawartej 18 czerwca 2013 roku spłaca należność w kwocie 1180,82 zł w ratach po 60 zł miesięcznie (w okresie od 28 czerwca 2013 roku do 28 stycznia 2015 roku),

- na mocy ugody z 15 października 2013 roku na rzecz ww. wierzyciela T. M. spłaca również należność w kwocie 1025,86 zł, rozłożoną na raty po 50 zł miesięcznie (w okresie od 15 października 2013 roku do 15 sierpnia 2015 roku).
- na mocy ugody z 15 kwietnia 2013 roku ubezpieczony zobowiązał się do spłaty należności w kwocie 16498,71 zł w ratach po 450 zł miesięcznie w okresie od 15 kwietnia 2013 roku do 15 marca 2023 roku.

Na mocy ugód zawartych 23 lipca 2013 roku pomiędzy (...) w W. a T. M., ubezpieczony zobowiązał się do spłaty zadłużenia:

- w kwocie 4045,03 zł w ratach po 50 zł miesięcznie począwszy od 28 sierpnia 2013 roku;
- w kwocie 20515,26 zł w ratach po co najmniej 150 zł miesięcznie do 28 dnia każdego miesiąca począwszy od 28 sierpnia 2013 roku.
- w kwocie 19664,23 zł w ratach po co najmniej 150 zł miesięcznie do 28 dnia każdego miesiąca począwszy od 28 sierpnia 2013 roku.

Decyzją (...)T. M. został uznany za osobę niepełnosprawną w stopniu lekkim począwszy od 5 marca 2013 roku.

Od 1 września 2014 roku T. M. podjął zatrudnienie jako kierowca busa za minimalne wynagrodzenie.

T. M. mieszka z żoną i 86-letnią matką. Z żoną ubezpieczony nie jest rozwiedziony, jednak prowadzi odrębne gospodarstwa domowe i ma rozdzielność majątkową. Żona ubezpieczonego nie pracuje i nie ma prawa do żadnych świadczeń. Obecnie oczekuje na ukończenie wieku uprawniającego ją do emerytury i opiekuje się matką wnioskodawcy.

Środki na utrzymanie mieszkania, opłaty za prąd i gaz pochodzą z emerytury matki ubezpieczonego.

Wynagrodzenie otrzymywane przez wnioskodawcę przeznaczone jest na spłatę zobowiązań kredytowych.

T. M. posiada samochód (...) z 1992 roku.

Ubezpieczony nie korzysta z pomocy społecznej, gdyż wstydzi się swojej sytuacji materialnej przed sąsiadami.

Miesięczny koszt lekarstw, które T. M. przyjmuje wynosi ok. 150 zł.

W oparciu o tak poczynione ustalenia faktyczne Sąd I instancji wskazując na treść art. 138 ust. 1 i 2 pkt 1, a także art. 101 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2013 roku, poz. 1440 ze zm.) oraz art. 84 ust. 2 i 8 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2015 roku, poz. 121 ze zm.: dalej ustawa systemowa) uznał odwołanie ubezpieczonego za częściowo uzasadnione.

Sąd I instancji wskazał, że przedmiotem w sprawie była sytuacja powstała po prawomocnym ustaleniu zobowiązania ubezpieczonego, a więc po ostatecznym przesądzeniu, że określoną kwotę ubezpieczony pobrał nienależnie i że nie zachodziły okoliczności, które usprawiedliwiłyby pobranie tych świadczeń bez obowiązku zwrotu. Ustalenie to nastąpiło na podstawie decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z dnia 24 lipca 2013 roku, którą zobowiązano T. M. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 czerwca 2012 roku do 2 lipca 2012 roku w kwocie 1167,52 zł i której T. M. nie zaskarżył. Przedmiotem postępowania w sprawie był, etap wykonawczy, etap wydarzeń i okoliczności istniejących po uprawomocnieniu się decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnych świadczeń. Wtedy bowiem zastosowaniu podlegał obowiązek "wykonawczy", realizowany w formach określonych w art. 84 ust. 4 ustawy systemowej, od którego można wyjątkowo odstąpić, "jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności". Sąd Okręgowy wskazał, że chodzić może o rozważenie szczególnej sytuacji ubezpieczonego (osobistej, rodzinnej, majątkowej), która uzasadnia jedną z przewidzianych form "odstąpienia" od realizacji ustalonego prawomocnie zobowiązania. "Szczególnie uzasadnione okoliczności", o których mowa w art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej, muszą zatem dotyczyć możliwości wykonania obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Przesłanka ta spełnia funkcję ochronną - jej celem jest zabezpieczenie zobowiązanych do spłaty należności przypadających na rzecz organu rentowego przed pozbawieniem ich wskutek spłaty należności możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych.

W ocenie Sądu orzekający w sprawie kwestię występowania "szczególnie uzasadnionych okoliczności" analizować należało przez pryzmat możliwości zapewnienia środków utrzymania koniecznego dla T. M. i jego rodziny. Niesporne było, że wnioskodawca jest obecnie zdolny do wykonywania pracy zarobkowej i faktycznie wykonuje pracę, przy czym przynosi mu ona niewielki dochód. Przy tym całość otrzymywanego przez ubezpieczonego wynagrodzenia jest przeznaczana na spłatę zaciągniętych w przeszłości, i przez pewien okres niespłacanych kredytów. T. M. na mocy ugód zawartych z (...) oraz (...) w dniach: 15 kwietnia 2013 roku, 18 czerwca 2013 roku, 23 lipca 2013 roku, 15 października 2013 roku oraz decyzji (...) w G. z 14 marca 2013 roku zobowiązany jest do comiesięcznej spłaty zobowiązań w łącznej kwocie ponad 1000 zł.

Odmowa uwzględnienia wniosku T. M. opierała się przede wszystkim na tym, że ubezpieczony - otrzymujący wynagrodzenie za pracę (w okresie bezpośrednio poprzedzającym wydanie zaskarżonej decyzji było to ok. 1450 zł netto) zobowiązał się do spłaty zadłużenia powstałego we wcześniejszych okresach, na rzecz podmiotów prywatnych.

W okresie poprzedzającym wydanie zaskarżonej decyzji ubezpieczony, poza wykonywaniem pracy - do 31 sierpnia 2013 roku otrzymywał również rentę z tytułu niezdolności do pracy w kwocie 1090,00 zł (do wypłaty 926,53 zł).

Sąd Okręgowy wskazał, że ocena prawidłowości zaskarżonej decyzji musiała odnosić się do stanu faktycznego istniejącego na datę jej wydania (vide: wyrok SA w Łodzi z 28 lutego 2013 roku, III AUa 156/13, lex nr 1293643), natomiast późniejsza zmiana okoliczności nie miała istotnego znaczenia z punktu dokonywanej kontroli prawidłowości zaskarżonej decyzji, bowiem ocena ta musiała odnosić się do stanu faktycznego istniejącego na datę jej wydania.

Mając jednak na uwadze przesłanki odstąpienia od żądania zwrotu, w tym niewielką możliwość podjęcia pracy pozwalającej na spłatę zobowiązań - wiek ubezpieczonego (57 lat w chwili wydawania decyzji) oraz rodzaj wykonywanych przez niego w ostatnich latach prac (kierowca busa, ochroniarz), jak również stan jego zdrowia (przebyte operacje kręgosłupa, kolana) potwierdzony orzeczeniem lekkim stopniu niepełnosprawności, Sąd Okręgowy nie zgodził się ze stanowiskiem organu rentowego, który wskazał możliwości poprawy jego sytuacji, przynajmniej po stronie dochodów.

Następnie Sąd I Instancji podniósł, że sytuacja ubezpieczonego w okresie pomiędzy pobraniem nienależnego świadczenia (czerwiec 2012 roku) a wydaniem decyzji o obowiązku zwrotu przez organ rentowy uległa istotnemu pogorszeniu.

O ile jeszcze w sierpniu 2013 roku łączny dochód T. M. wynosił ok. 2400 zł netto (1450 zł wynagrodzenia i ok. 920 zł renty) i - nawet przy uwzględnieniu jego zobowiązań względem podmiotów prywatnych - pozwalał na uregulowanie zaległości (choćby w ratach) względem organu rentowego, o tyle 11 grudnia 2013 roku, tj. w dniu wydania zaskarżonej decyzji, dochód ubezpieczonego wynosił już co najwyżej 1400 zł (w tym czasie ubezpieczony przebywał na zwolnieniu chorobowym).

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że niewydanie przez organ rentowy decyzji o obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia przez T. M. w rozsądnym terminie (na marginesie Sąd zauważa, że możliwym jest, że ubezpieczony nie miał świadomości nienależnie pobranego świadczenia) było spowodowane opieszałością Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, spowodowaną niewłaściwym przepływem informacji pomiędzy wydziałami. Wydanie ww. decyzji dopiero 24 lipca 2013 roku, wobec powstania nienależnie pobranego świadczenia w czerwcu 2012 roku miało tę konsekwencję, że w międzyczasie sytuacja finansowa ubezpieczonego uległa istotnemu pogorszeniu i na dzień wydania zaskarżonej decyzji nie był on już w stanie zwrócić pełnej wysokości nienależnie pobranego świadczenia

T. M. nie tylko stracił prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy (z końcem sierpnia 2013 roku), ale również zawarł ugody ze swoimi wierzycielami odnośnie ratalnej spłaty zaciągniętych we wcześniejszych latach kredytów (tylko ugoda z 15 października 2013 roku dot. kwoty 1025,86 zł zawarta została w październiku 2013 roku). Kwota comiesięcznych zobowiązań ubezpieczonego z tego tytułu wyniosła ponad 1000 zł, a zatem niemal całość osiąganych przez niego dochodów.

Sąd Okręgowy podzielił co do zasady stanowisko organu rentowego, że zobowiązania wobec podmiotów prywatnych nie mogą mieć pierwszeństwa przed zobowiązaniami względem Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jak również że T. M. posiada niewielkie środki finansowe, które winien przeznaczać nie tylko na spłatę zobowiązań względem podmiotów prywatnych, ale również zadłużenia z tytułu nienależnie pobranego świadczenia.

Sąd I instancji wskazał, że art. 84 ust. 8 ustawy systemowej. posługuje się pojęciem okoliczności "szczególnie uzasadnionych", a zatem przypadki jego zastosowania winny mieć charakter wyjątkowy, a sam przepis art. 84 ust. 8 nie powinien być interpretowany rozszerzająco (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 3 października 2014 r., sygn. akt: III AUa 2591/13, lex nr 1537440). Artykuł ten spełnia również funkcję ochronną - jego celem jest w szczególności zabezpieczenie zobowiązanych do spłaty należności przypadających na rzecz organu rentowego przed pozbawieniem ich wskutek powyższego możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Przy wydawaniu

decyzji w przedmiocie odstąpienia od żądania zwrotu należności należy zatem wyważyć z jednej strony interes finansów ubezpieczeń społecznych, a z drugiej sytuację osoby zobowiązanej do zwrotu należności.

W ocenie Sądu orzekającego, sytuacja ubezpieczonego istniejąca w chwili wydawania zaskarżonej decyzji, uzasadniała odstąpienie przez Zakład od żądania zwrotu 50% należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń, zwłaszcza, że w dużej mierze zaistniała sytuacja była wynikiem działań samego organu rentowego, który wydając decyzję o zwrocie w rozsądnym terminie miał możliwość ściągnięcia całej należności i tylko opieszale zachowania wierzyciela spowodowało postawienie ubezpieczonego w tak trudnej sytuacji życiowej.

Ubezpieczonemu, po spłacie zobowiązań wobec (...) i (...) co miesiąc pozostawała do dyspozycji kwota ok. 400-500 zł, która nie wystarcza na zaspokojenie nawet najbardziej podstawowych potrzeb, takich jak jedzenie, ubranie i leki. Sąd Okręgowy podkreślił, że możliwość dokonywania spłat ww. kredytów przez ubezpieczonego istnieje wyłącznie dlatego, że jego matka ponosi koszty opłat za mieszkanie, prąd i gaz, a nadto kupuje inne produkty niezbędne do życia. Brak tego wsparcia skutkowałby w sytuacji T. M. brakiem jakiegokolwiek możliwości spłaty - zarówno na rzecz podmiotów prywatnych, jak i ZUS.

Przeciętne koszty utrzymania mieszkania oraz opłaty za gaz, prąd, konieczność kupienia żywności, leków, ubrań i środków higieny, zwłaszcza z uwzględnieniem wspólnego zamieszkiwania z żoną nie posiadającą żadnych dochodów, w ocenie Sądu nie pozwalają na udźwignięcie przez T. M. ciężaru spłacania jakichkolwiek zobowiązań.

W przedstawionej trudnej sytuacji finansowej wnioskodawcy i jego rodziny, Sąd Okręgowy przyjął, że w przypadku zwrotu pełnej kwoty należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń zarówno zobowiązany jak i jego rodzina zostaliby pozbawieni niezbędnych środków utrzymania.

Podsumowując, Sąd Okręgowy uznał, że organ rentowy, odmawiając zaskarżoną decyzją z dnia 11 grudnia 2013 roku odstąpienia od zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych przez wnioskodawcę świadczeń z funduszu rentowego za czerwiec 2012 roku naruszył zatem przepis art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej poprzez jego niezastosowanie.

Tak argumentując Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴§2 k.p.c. zmienił decyzję organu rentowego z 11 grudnia 2013 roku i zobowiązał organ rentowy do odstąpienia od żądania zwrotu 50% kwoty świadczeń określonych zaskarżoną decyzją (pkt I sentencji wyroku).

W pkt II, jako że żądanie ubezpieczonego okazało się w 50% nieuzasadnione, Sąd Okręgowy stosownie do art. 477¹⁴ §1 k.p.c. oddalił odwołanie T. M. w pozostałym zakresie.

W pkt III Sąd Okręgowy, mając na uwadze treść art. 102 k.p.c. zastosował zasady słuszności i odstąpił od obciążania kosztami ubezpieczonego. Sąd miał na uwadze, że T. M. jest osobą niepełnosprawną, otrzymuje bardzo niewielki dochód przy stosunkowo wysokich zobowiązaniach. Sąd orzekający odstąpił od obciążania ubezpieczonego kosztami zastępstwa procesowego w części, w której przegrał on sprawę (50%).

Z wyrokiem Sądu Okręgowego nie zgodził się organ rentowy. Zaskarżył wyrok w części objętej pkt I. rozstrzygnięcia, tj. w części zobowiązującej Zakład do odstąpienia od żądania zwrotu 50% kwoty świadczeń określonych zaskarżoną decyzją. Wyrokowi zarzucił:

- naruszenie prawa materialnego, a w szczególności przepisu art. 84 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2015 r., poz. 121 ze zm.) poprzez jego błędną interpretację i uznanie, iż zaistniały szczególne okoliczności uzasadniające odstąpienie od żądania zwrotu świadczeń pomimo dokonywania spłaty innych zobowiązań przez wnioskodawcę i posiadania stałego źródła dochodu oraz majątku;
- naruszenie przepisów postępowania, w szczególności art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i uznanie, iż sam fakt istnienia problemów ze stanem zdrowia wnioskodawcy i trudności na rynku

pracy stanowią wystarczający dowód istnienia szczególnych okoliczności uzasadniających dokonanie umorzenia, pomimo posiadania stałego źródła dochodu, z którego możliwa jest spłata zadłużenia i dokonywanie spłaty szeregu innych zobowiązań;

- sprzeczność istotnych ustaleń Sądu Okręgowego z treścią wydanego w sprawie rozstrzygnięcia poprzez uwzględnienie odwołania pomimo, że Sąd orzekający wskazuje na źródła dochodów i majątku wnioskodawcy oraz możliwość ratalnej spłaty przez niego pozostałych zobowiązań, a jednocześnie uznał, że spłaty spornego zadłużenia, które nie jest wyższe od pozostałych, wnioskodawca już nie może dokonać.

Wskazując na powyższą podstawę apelacyjną organ rentowy wniosł o zmianę zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i oddalenie w całości odwołania ubezpieczonego od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z dnia 11.12.2013 r. oraz zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego, ewentualnie wnioskował o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd I instancji.

Według organu rentowego nie sposób jest uznać, iż samo wystąpienie trudnej sytuacji osoby zobowiązanej może stanowić „szczególnie uzasadniony przypadek” pozwalający na umorzenie należności w oderwaniu od całokształtu okoliczności sprawy, wówczas bowiem w zasadzie należałoby umorzyć należności wszystkich, a przynajmniej znaczącej części osób zobowiązanych. Nadto organ rentowy podkreślił, że przepis art. 84 ust. 8 ustawy systemowej wskazuje na okoliczności uzasadniające udzielenie każdej ulgi, w tym także rozłożenie należności na raty. Organ podniósł, że inne należności wnioskodawca spłaca w ratach, a więc i sporną należność też może spłacać w ten sposób. Trudna sytuacja wnioskodawcy nie powstała w okresie wystąpienia zaległości. Rentę z tytułu niezdolności do pracy wnioskodawca otrzymywał tylko za okres od 01.06.2012 r. do 31.08.2013 r., a i wcześniej, a także później pracował zarobkowo. W ocenie apelującego Sąd Okręgowy ograniczył się do ustalenia, iż małżonka wnioskodawcy nie pracuje i oczekuje na ukończenie wieku emerytalnego, opiekując się matką wnioskodawcy. Nie ustalił jednak, na czym opieka polega i czy taka całodobowa opieka jest potrzebna, a w związku z tym, czy istotnie wnioskodawca musi utrzymywać małżonkę, która pracy podjąć nie może. Sąd Okręgowy pominął również tę okoliczność, że wniosek o odstąpienie od żądania zwrotu nie został złożony po utracie prawa do renty z końcem sierpnia 2013 r., ale dopiero wówczas, gdy podjęto działanie zmierzające do wszczęcia egzekucji.

Organ rentowy podkreślił, że ubezpieczony ma dwie nieruchomości i stałe źródło dochodu, jednak nie dokonał w międzyczasie żadnej dobrowolnej wpłaty na pokrycie zadłużenia. Nie występował też o rozłożenie długu na raty. Zdaniem organu rentowego, w okolicznościach sprawy nie sposób mówić o istnieniu szczególnie uzasadnionych okoliczności, które przemawiałyby za odstąpieniem od żądania zwrotu. Udzielenie ulgi w spłacie zadłużenia, a w szczególności ulgi idącej najdalej - bo umorzenia zaległości - wymaga istnienia okoliczności szczególnych. Spłata zadłużenia jest możliwa, tym bardziej, że jak Sąd Okręgowy ustalił w międzyczasie dłużnik powinien już spłacić jedno z ratalnie spłacanych zadłużeń (w kwocie 1.180,82 zł spłacane na rzecz (...) w ratach po 60 zł do 28.01.2015 r.). Nie sposób przy tym w ocenie apelującego przyznać prymatu cywilnoprawnym zobowiązaniom wnioskodawcy ponad wierzytelności publicznoprawne na rzecz FUS, z którego pokrywane są świadczenia innych ubezpieczonych, a którego niedobory stają się przyczyną zakłóceń w funkcjonowaniu systemu.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Apelacja organu rentowego okazała się zasadna. Sąd Odwoławczy w pierwszej kolejności wskazuje, że mając na uwadze podniesione w apelacji zarzuty oraz całość dotychczas zgromadzonego w niniejszej sprawie materiału dowodowego, uznał za konieczne przeprowadzenie na podstawie art. 382 k.p.c. dowodu z uzupełniającego przesłuchania ubezpieczonego T. M. celem ustalenia, czy jest on w stanie spłacać zadłużenie będące konsekwencją nienależnego pobrania świadczenia rentowego.

Ubezpieczony, na rozprawie apelacyjnej w dniu 10 marca 2016 r. zeznał, że obecnie pracuje jako kierowca busa, za minimalnym wynagrodzeniem. Jest także właścicielem samochodu osobowego (...), a nadto posiada obciążoną kredytem hipotecznym działkę i dom w P.. Mieszka wraz z żoną i utrzymuje go matka ze swojej emerytury. Żona nie

pracuje i nie otrzymuje żadnych świadczeń. Całe wynagrodzenie przeznacza na spłatę zobowiązań wobec prywatnych wierzycieli.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, zgromadzony w niniejszej sprawie przez Sąd I instancji materiał dowodowy, z uwzględnieniem wyżej przywołanych zeznań T. M., złożonych uzupełniająco na rozprawie apelacyjnej, doprowadził do wniosków odmiennych od przyjętych przez Sąd Okręgowy, a mianowicie, że w sprawie nie zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności nakazujące odstąpienie przez organ rentowy od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń, co oznacza, że ubezpieczony jest w stanie w całości spłacać żadaną przez organ rentowy kwotę. Sąd Apelacyjny dostrzega, że sytuacja życiowa ubezpieczonego jest trudna ale nie zmienia to faktu, iż pobrane świadczenie rentowe było nienależne, a jednocześnie nie znajduje uzasadnienia twierdzenie, że zachodzą przesłanki do zastosowania szczególnej regulacji art. 84 ust. 8 ustawy systemowej. Jak stanowi ten przepis osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu. Za kwoty zaś nienależnie pobranych świadczeń uważa się, zgodnie z art. 84 ust. 2 cyt. ustawy, świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Art. 84 ust. 8 pkt 1 wprowadza wyjątkową regulację w tej materii, wskazując że zakład może odstąpić od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, odroczyć termin ich płatności albo rozłożyć je na raty, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności, przy czym podkreślić należy, że przypadki jego zastosowania winny mieć charakter wyjątkowy, a sam przepis art. 84 ust. 8 nie powinien być interpretowany rozszerzająco. W ramach katalogu przykładowych okoliczności uzasadniających stosowanie ulgi wskazuje się: brak majątku, z którego możliwe byłoby dochodzenie od osoby zobowiązanej zwrotu świadczeń; ustalenie, że w przypadku zwrotu świadczeń osoba zobowiązana lub osoby pozostające na jej utrzymaniu zostałyby pozbawione niezbędnych środków utrzymania; ciężką chorobę powodującą niezdolność do pracy lub niepełnosprawność osoby zobowiązanej, członka jej rodziny lub innej osoby pozostającej na jej utrzymaniu; wiek osoby zobowiązanej; zdarzenia losowe powodujące szczególne trudności w sytuacji materialnej osoby zobowiązanej. Nadto dokonując oceny ich występowania należy kierować się stanem majątkowym i rodzinnym dłużnika, jak też realną możliwością zwrotu, w tym możliwością podjęcia pracy pozwalającej na zwrot świadczeń (tak: wyrok SA w Łodzi z dnia 3 października 2014 r. III AUa 2591/13, LEX nr 1537440, także: wyrok SA w Katowicach z dnia 4 marca 2015 r. III AUa 556/14, LEX nr 1663041).

T. M. bezspornie nienależnie pobrał świadczenie rentowe, a więc zgodnie z przytoczonym przepisem jest obowiązany do jego zwrotu. Sąd Apelacyjny w całości podziela stanowisko organu rentowego, że samo wystąpienie trudnej sytuacji, w jakiej niewątpliwie znalazł się ubezpieczony, nie może stanowić podstawy do uznania, że zaszły szczególnie uzasadnione okoliczności, o których mowa w art. 84 ust. 4. Trafnie przy tym argumentował organ rentowy, że w takiej sytuacji należałoby umorzyć należności znaczącej części osób zobowiązanych. Należy przy tym zaznaczyć, że ubezpieczony ma dochody, pracuje oraz posiada majątek (nieruchomość, samochód), a także na bieżąco spłaca inne należności w ratach. W ocenie Sądu Apelacyjnego T. M. jest w stanie wygospodarować wolne środki na spłatę danin publicznoprawnych, jakimi są należności wobec organu rentowego, a przynajmniej poczynić starania w celu ich spłaty, czego dotychczas nie uczynił. Dodatkowo Sąd Apelacyjny zaznacza, że opóźnienie w wydaniu decyzji o zwrocie nienależnych świadczeń, choć leżało po stronie Zakładu, nie miało jednak wpływu na fakt, że zgodnie z bezwzględnie obowiązującym prawem ubezpieczony obowiązany jest do zwrotu pobranego świadczenia. Celem bowiem instytucji zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jest ochrona środków pieniężnych zgromadzonych w FUS i odzyskanie świadczeń wypłaconych niezgodnie z przepisami prawa ubezpieczeń społecznych.

Sąd Apelacyjny uważa, że w okolicznościach niniejszej sprawy, ubezpieczony nie wskazał takich dowodów, z których można byłoby wyprowadzić wnioski i twierdzenia zgodne z jego stanowiskiem. T. M. nie udowodnił jednak aby jego przypadek był na tyle szczególny by uzasadniał zastosowanie regulacji odstąpienia od żądania zwrotu zobowiązania. Co więcej, w ocenie Sądu Apelacyjnego nie zachodzą także okoliczności uzasadniające odstąpienie od żądania zwrotu 50% kwoty świadczeń, bowiem jak zostało ustalone sytuacja majątkowa ubezpieczonego jest trudna ale pozwala mu na bieżące spłacanie kredytów i innych należności, w tym kwot należnych organowi rentowemu. W szczególności ubezpieczony powinien już uregulować zadłużenie wobec (...), co dodatkowo przemawia

za uznaniem, że jest on w stanie spłacać wierzytelności publicznoprawne, które winny mieć prymat pierwszeństwa nad zobowiązaniami prywatnymi. Podkreślenia wymaga, że prywatne należności ubezpieczony spłaca regularnie. W sytuacji gdy jednorazowa spłata świadczenia byłaby nadmiernym obowiązkiem dla ubezpieczonego może on wystąpić z odpowiednim wnioskiem do organu rentowego o rozłożenie należności na raty.

Tak argumentując Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I i orzekł co do istoty sprawy uznając, że ubezpieczony jest zobowiązany do zwrotu oświadczeń określonych zaskarżoną decyzją.

Mając na uwadze trudną sytuację materialną ubezpieczonego, fakt że spłaca liczne kredyty i jest osobą niepełnosprawną Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 102 k.p.c. odstąpił od obciążania T. M. kosztami zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

SSO del. Aleksandra Mitros SSA Anna Polak SSA Romana Mrotek